

Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2013

Jelle Postma &
Klaas Jager

Sovon-rapport 2014/05

Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2013

Jelle Postma en Klaas Jager

Sovon-rapport 2014/05
Dit rapport is samengesteld in opdracht
van de Provinsje Fryslân, It Fryske Gea,
Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2014

ISSN 2212-5027

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Provinsje Fryslân, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. *Wijze van citeren:* Postma J. & Jager K. 2014. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2013. Sovon-rapport 2014/05. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag: Jelle Postma (Gaasterland nabij Mirns) & Hans Gebuis (Scholeksters en Kievit).

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of de opdrachtgever.

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Methode en materiaal	7
2.1 Opzet meetnet	7
2.1.1 BMP-proefvlakken	7
2.1.2 MAS-telpunten	7
2.2 Berekening van indexen	8
3. Resultaten	11
3.1 Aantallen proefvlakken en telpunten	11
3.1.1 BMP-proefvlakken	11
3.1.2 MAS-telpunten	12
3.2 Soorten en aantallen	12
3.2.1 BMP-proefvlakken	12
3.2.2 MAS-telpunten	14
3.3 Ontwikkelingen 1996-2013	15
3.4 De Kievit	18
Literatuur	19
Bijlagen	
Bijlage I. Tellers in het WMF	
Bijlage II. Grafieken van provinciale WMF-indexen volgens het CBS	

1. Inleiding

Als belangrijke provincie voor weidevogels heeft Fryslân sinds 1996 een eigen meetnet voor systematische monitoring van weidevogels; het Weidevogelmeetnet Friesland (WMF). Het meetnet is destijds in de steigers gezet op initiatief van een aantal organisaties en verenigingen in Fryslân (Nijland *et al.* 1994), in nauwe samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het WMF heeft vanaf 1996 tot en met 2009 gefunctioneerd onder de vlag van de Stichting Weidevogel Meetnet Friesland. Hierin waren de volgende organisaties vertegenwoordigd: Fryske Feriening foar Fjildbiology, It Fryske Gea, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Sovon. Met het terugtreden van de belangrijkste grondlegger van het WMF, Freek Nijland, werd de Stichting opgeheven. Met ingang van 2010 draait het WMF onder de regie van Sovon.

Met het WMF beschikt de Provinsje Fryslân over een goed georganiseerd en gecoördineerd, wetenschappelijk gefundeerd instrument voor het verzamelen van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens met betrekking tot de trendmatige ontwikkelingen van weidevogels. Deze trendgegevens vormen de basis waarmee op doelmatige wijze de effectiviteit van toegepast beheer en beleid wordt gecontroleerd en geëvalueerd. Voor de natuurbeherende organisaties Staatsbosbeheer, It Fryske Gea en Natuurmonumenten levert het WMF gedetailleerde informatie over de verspreiding en ontwikkelingen van weidevogels binnen hun reservaten. Hiermee worden de instrumenten geleverd waarmee beheer en beleid gestuurd kunnen worden.

Sinds 1996 vinden er jaarlijks inventarisaties plaats binnen een groot en divers samengesteld, over Fryslân verdeeld netwerk van vaste BMP-proefvlakken. Hierbij wordt gewerkt conform de landelijk gestandaardiseerde methodiek en richtlijnen van Sovon Vogelonderzoek (Teunissen & van Kleunen 2001, van Dijk & Boele 2011). Op basis van deze gegevens worden jaarlijks provinciale trendindexen berekend voor negen belangrijke soorten weidevogels. Met de invoering van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) is de behoefte aan weidevogelin-

formatie ten opzichte van het verleden veranderd. Niet alleen de populatieontwikkeling is nu van belang, maar verspreidingsbeelden van de weidevogels worden ook belangrijk. Dit vertaalt zich in een grotere behoefte aan ruimtelijke informatie. Om die reden is een tweede telmethode voor het agrarisch gebied ontwikkeld; het Meetnet Agrarische Soorten (MAS, Roodbergen *et al.* 2011). Deze arbeidsextenzieve methode beantwoordt in vergelijking tot het BMP meer aan de ruimtelijke gegevensbehoefte en in mindere mate aan de informatie over trends in populatieomvang. Voor Fryslân is in 2012 door Sovon een MAS-meetnet (450 punten) ontwikkeld. In 2013 is een deel van deze punten geteld door vrijwilligers en professionele medewerkers van Sovon.

Bij de tellingen zijn vele tientallen enthousiaste vrijwilligers betrokken, die de natuur in zijn algemeen, maar in het bijzonder de weidevogels een warm hart toedragen. Tot nu toe zijn van alle verzamelde gegevensreeksen meetnetrapportages gepubliceerd over de periode 1996-2012 (Nijland 1997 t/m 2009, Postma 2010, Postma *et al.* 2011, Postma & Jager 2012 en 2013). Alleen van het MKZ-jaar 2001 verscheen geen verslag.

Door de Provinsje Fryslân en de natuurbeherende organisaties zijn samen met het WMF meerjarenovereenkomsten afgesloten. Deze vormen de solide basis van de financiering voor een duurzame continuering van het Friese meetnet.

We willen hierbij dank zeggen aan alle betrokken vrijwilligers, de boeren op wiens gronden werd geteld, de opdrachtgevers (contactpersonen: Meinte Engelmoer bij Provinsje Fryslân, Sietske Rintjema bij It Fryske Gea, Roel Douwes bij Natuurmonumenten en Hans Boll bij Staatsbosbeheer), en de andere organisaties waarmee werd samengewerkt (Altenburg & Wymenga, BFVW, Gruttokring Idzegea). Verder gaat dank uit naar Calijn Plate en Adriaan Gmelig Meyling van het CBS, en Dries Oomen, Lara Marx, Wolf Teunissen en Dirk Zoetebier bij Sovon voor hun hulp bij de trendberekeningen. Een lijst met alle tellers is te vinden in bijlage I.

2. Methode en materiaal

2.1 Opzet meetnet

2.1.1 BMP-proefvlakken

Doel van het meetnet met BMP-proefvlakken is om wetenschappelijke gegevens te verzamelen over de ontwikkeling van weidevogels in Fryslân en over mogelijke oorzaken van veranderingen. Dit gebeurt door het nemen van een jaarlijkse steekproef. Gestreefd wordt naar een meetnet met 100-150 proefvlakken. Met ruim honderd proefvlakken kunnen betrouwbare uitspraken worden gedaan over toe- of afname van soorten voor geheel Fryslân over een periode van vijf à tien jaar. Een voorwaarde is wel dat de proefvlakken als geheel representatief zijn voor de provincie en gedurende langere tijd worden geteld. Met voldoende representatief wordt bedoeld dat de proefvlakken een reële afspiegeling vormen van de voorkeursregio's klei, klei-op-veen en veen (en daarnaast enkele proefvlakken op de zandgronden en in de waddenregio), en de voorkomende beheervormen (grasland gangbaar, grasland beheer, akkerland en reservaat). (Nijland *et al.* 1994, Nijland 1997).

Binnen het meetnet worden weidevogels door vrijwilligers geïnventariseerd volgens de BMP-methode (Nijland 2009B, Teunissen & van Kleunen 2001, van Dijk & Boele 2011). Aanvullend op de in het landelijk weidevogelmeetnet gevolgde primaire en secundaire weidevogels worden binnen het WMF ook tertiare weidevogels (kolonievogels zoals Kokmeeuw, Visdief en Zwarte Stern en soorten zoals Wilde Eend, Nijlgans, Meerkoet, Waterhoen, Witte Kwikstaart, Koekoek, Roodborsttapuit en Paapje) gevolgd. De voorkeur gaat uit naar jaarlijkse inventarisatie van alle soorten broedvogels (dus ook niet-weidevogels zoals Rietzanger), maar meerdere varianten zijn mogelijk. In een klein aantal zogenaamde 'alarm'-proefvlakken wordt een vereenvoudigde BMP-inventarisatie verricht, gekoppeld aan het tellen van alarmerende ouderparen van vijf steltlopers: Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur en Wulp.

Via de website van Sovon kunnen de verkregen gegevens als stippen worden ingevoerd. Daarnaast is sinds 2011 het invoeren via het autoclusterprogramma van Sovon mogelijk. Met dit programma kunnen de gegevens direct vanaf de veldkaart ingevoerd worden op de website, waarna het programma de gegevens verwerkt.

2.1.2 MAS-telpunten

Het Meetnet Agrarische Soorten (MAS) is onder meer ontwikkeld om met behulp van een arbeidsextensieve(re) methode (ruimtelijke) gegevens te kunnen verzamelen over aantallen, verspreiding en aantalsontwikkelingen van boerenlandvogels in agrarisch gebied (Roodbergen *et al.* 2011a).

Voor de provincie Fryslân is door Sovon in 2012 een MAS-meetnet ontworpen met in totaal 450 telpunten. Uitgangspunt hierbij is dat circa 5% van het totale agrarisch gebied (270.000 hectare, waarvan 228.000 hectare grasland en 43.000 ha bouwland) gedekt moet zijn met telpunten. Verder is er rekening gehouden met verschillen in grondsoort, en zijn de punten zo gekozen dat er uitspraken kunnen worden gedaan over mogelijke verschillen in aantalsontwikkeling tussen het gebied van de collectieven (grasland beheer), binnen de EHS en in het overig boerenland (grasland gangbaar oftewel het witte gebied) (zie tabel 1). Bij de selectie van punten voor het MAS wordt gewerkt met het zogenaamde 'gouden grid'. Dit is een raster van punten over Nederland dat bestaat uit de middelpunten van acht km-hokken binnen een atlasblok volgens het zogenaamde Broedvogelatlasschema (zie ook Roodbergen *et al.* 2011a). Om tot het minimum aantal benodigde punten voor een stratum (categorie) te komen is de selectie random aangevuld met punten uit het 'algemene grid', dat is opgebouwd uit alle middelpunten en kruispunten van de km-hokken in Nederland. Het resultaat hiervan is terug te vinden in tabel 1 (zie ook figuur 4 in paragraaf 3.1.2). Een deel van de meetpunten ligt zowel binnen de EHS als een collectief.

Tabel 1. Overzicht van het aantal telpunten per categorie (stratum) in het MAS-meetnet voor Fryslân.

Grondsoort	EHS	EHS/collectief	Collectief	Wit gebied	Totaal
Klei	25	40	80	73	218
Veen	19	50	17	15	100
Zand	36	12	9	74	131
Totaal	80	102	106	162	450

Ook bij het tellen van MAS-punten wordt gebruik gemaakt van landelijk gestandaardiseerde methodiek en richtlijnen, verzameld in een handleiding (Roodbergen *et al.* 2011b). In tegenstelling tot enkele telvarianten bij het BMP worden binnen MAS alle voorkomende vogelsoorten (zowel broedvogels als niet broedvogels) en (facultatief) zoogdieren geteld. Er wordt geteld vanaf een vast punt. Mocht de ligging van het punt problemen geven qua bereikbaarheid dan kan deze voor aanvang van de allereerste telling eenmaal over een zo kort mogelijke afstand worden verplaatst (maximaal 200 meter). Per telpunt en per telronde wordt er 2 maal 5 minuten geteld. Per seizoen wordt viermaal geteld in de perioden: 1-20 april, 21 april-10 mei, 11 mei-10 juni en 21 juni-15 juli. Alle waarnemingen van vogels met terreinbinding binnen een straal van 300 m rondom het telpunt worden op kaart ingetekend, inclusief vereenvoudigde broedcode en de periode waarbinnen ze zijn gezien (eerste, tweede of beide 5 minuten). Per telpunt wordt een oppervlakte van 28,27 hectare geïventariseerd. Via de website van Sovon kunnen telpunten worden geclaimd door tellers, en hier kunnen de waarnemingen vervolgens ook worden ingevoerd.

Alle waarnemingen binnen de getelde punten zijn geclusterd tot territoria, gebruikmakend van de criteria en het autoclusterprogramma van het BMP. Vervolgens is op het aantal territoria een correctie toegepast om een schatting te maken van het werkelijke aantal territoria. Met behulp van een gemiddelde waarneemkans wordt gecorrigeerd voor de vanaf het telpunt met de afstand afnemende waarneem-

kans. De relatie tussen waarneemkans en afstand verschilt tussen soorten (sommige soorten zijn over grotere afstand beter herkenbaar en vallen meer op dan andere soorten), waardoor de correctiefactor per soort zal verschillen. Door te corrigeren kunnen aantallen en dichtheden van soorten onderling beter worden vergeleken. Voor de bepaling van de waarneemkans is eerder door Sovon een zogenaamde distance sampling uitgevoerd met behulp van alle gegevens uit het landelijke MAS van 2012 (in totaal 1.325 telpunten). In tabel 2 is per soort de waarneemkans gegeven voor 33 soorten. Opgemerkt moet worden dat hierbij voor een groot deel gegevens zijn gebruikt uit gebieden met bouwland (zoals in de provincie Flevoland). In Fryslân liggen de MAS-punten ook deels in bouwland, maar de meeste punten zijn aanwezig in grasland. Het is daarom aannemelijk dat de waarneemkansen in Fryslân enigszins afwijken van de in tabel 2 gepresenteerde kansen. Aangezien 2013 een startjaar was voor het Friese MAS-meetnet, en nog maar een deel van de punten geteld zijn, zijn er op dit moment nog te weinig gegevens om nieuwe waarneemkansen te berekenen voor de Friese situatie.

2.2 Berekening van indexen

Een gebruikelijk middel om aantalsontwikkelingen in een meetnet zichtbaar te maken is het gebruik van indexen. In dit verslag wordt de aantalsontwikkeling in de verschillende jaren steeds vergeleken met het WMF-startjaar 1996.

Tabel 2. De gemiddelde waarneemkans per soort binnen een straal van 300m, met tussen haakjes het 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Soort	Waarneemkans	Soort	Waarneemkans
Wilde Eend	0,23 (0,21-0,25)	Roodborsttapuit	0,39 (0,29-0,54)
Kuifeend	0,14 (0,10-0,21)	Rietzanger	0,32 (0,26-0,39)
Kwartel	0,39 (0,32-0,48)	Kleine Karekiet	0,18 (0,15-0,21)
Meerkoet	0,28 (0,24-0,32)	Grasmus	0,28 (0,19-0,41)
Scholekster	0,72 (0,66-0,79)	Tuinfluitier	0,24 (0,15-0,37)
Kievit	0,79 (0,73-0,86)	Fitis	0,83 (0,74-0,93)
Grutto	0,83 (0,72-0,95)	Pimpelmees	0,14 (0,05-0,44)
Tureluur	0,53 (0,35-0,80)	Koolmees	0,49 (0,41-0,59)
Holenduif	0,83 (0,72-0,96)	Zwarte Kraai	0,51 (0,40-0,65)
Houtduif	0,93 (0,80-1,00)	Huisemus	0,8 (0,70-0,90)
Veldleeuwerik	0,62 (0,59-0,65)	Ringmus	0,19 (0,12-0,32)
Boompieper	0,49 (0,37-0,64)	Groenling	0,82 (0,68-0,99)
Graspieper	0,25 (0,21-0,29)	Putter	0,28 (0,21-0,37)
Gele Kwikstaart	0,28 (0,26-0,31)	Kneu	0,24 (0,18-0,31)
Witte Kwikstaart	0,12 (0,10-0,15)	Geelgors	0,33 (0,22-0,49)
Winterkoning	0,91 (0,77-1,00)	Rietgors	0,29 (0,22-0,40)
Blauwborst	0,32 (0,28-0,36)		

De provinciale indexcijfers in dit rapport zijn berekend voor negen soorten weidevogels op basis van de gegevens uit de BMP-proefvlakken volgens de methode die door het CBS binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (waaronder ook het landelijke weidevogelmeetnet valt) wordt gehanteerd. Voor een uitgebreide uitleg over de berekening van de indexcijfers wordt verwezen naar Teunissen *et al.* 2002. De trends zijn berekend met behulp van het pakket TRIM (TREnd analysis and Indices for Monitoring data; van Strien & Pannekoek 1999, Pannekoek & van Strien 2001).

Tot en met 2009 werden de trends berekend volgens een andere methodiek (Nijland *et al.* 1994 en Nijland 1997, 1998). Er zijn enige verschillen met de huidige gehanteerde methodiek van Sovon en het CBS. Voor een uitleg over deze verschillen wordt verwezen naar Postma *et al.* 2011.

3. Resultaten

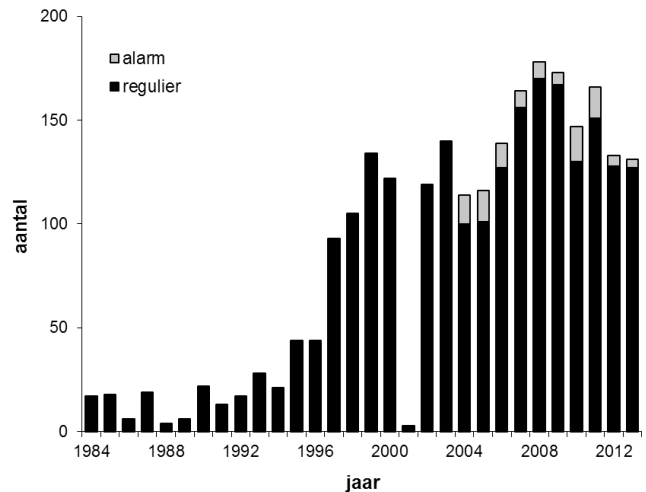
3.1 Aantallen proefvlakken en telpunten

3.1.1 BMP-proefvlakken

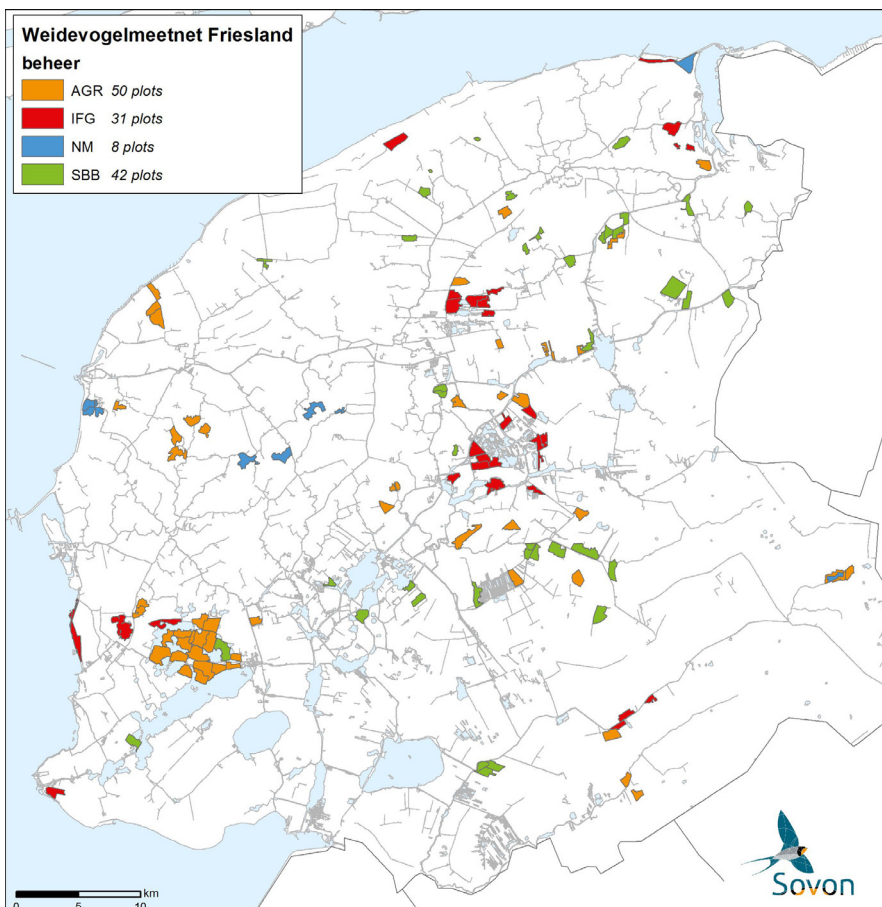
In 2013 zijn gegevens ontvangen van in totaal 131 proefvlakken (stand 31 december 2013). In 67% van alle proefvlakken (88) zijn alle voorkomende soorten broedvogels geteld. In 39 proefvlakken zijn alleen (primaire, secundaire en tertiaire) weidevogels geteld. Daarnaast zijn in 2013 4 ‘alarm’-proefvlakken in het meetnet betrokken, waar tellingen zijn verricht van alarmerende ouderparen van Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur en Wulp, gekoppeld aan een vereenvoudigd BMP. Deze ‘alarm’-proefvlakken worden (bijna) jaarlijks geteld volgens de alarmmethode.

Figuur 1 toont de ontwikkeling van het aantal proefvlakken in Friesland over de periode 1984-2013. De totale oppervlakte van de in 2013 in het meetnet opgenomen proefvlakken is 8.943 hectare. Dat betekent een gemiddelde oppervlakte per proefvlak van ca. 68 hectare. Dat is ruim boven het streefgemiddelde van 50 hectare (Nijland *et al.* 1994, Nijland 1997). In 2001 zijn slechts drie proefvlakken opgenomen. Het was het jaar van de MKZ-crisis, waarbij de

graslanden afgesloten waren voor de tellers. Figuur 2 toont de ruimtelijke verdeling van de proefvlakken over Fryslân. Tabel 3 toont de verdeling van de proefvlakken over de beheercategorieën en fysisch geografische regio's (FGR) in 2013.

Figuur 1. Ontwikkeling van het aantal proefvlakken in het Weidevogelmeetnet Friesland in de periode 1984-2013.

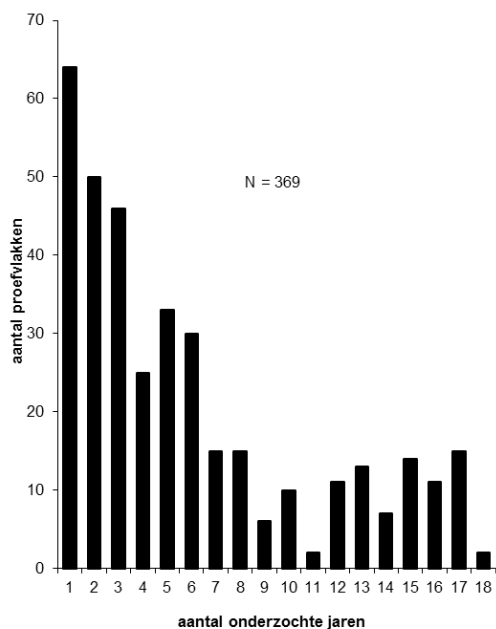
Figuur 2. Ligging van de BMP-proefvlakken in het Weidevogelmeetnet Friesland waar in 2013 gegevens van werden ontvangen (met verdeling naar agrarische proefvlakken en proefvlakken binnen de terreinen van It Fryske Gea, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer).

Tabel 3. Verdeling van de proefvlakken in het Weidevogelmeetnet Friesland in 2013 naar beheer en fysisch geografische regio. Grasland gangbaar = boerenland zonder beheersovereenkomsten, grasland beheer = boerenland met beheersovereenkomsten. Grasland kan ook maïs bevatten. Grasland reservaat = terreinen in beheer van een terrein-beherende organisatie. Akkerland bevat soms ook wat grasland. Uitleg afkortingen fysisch geografische regio's: gwt = getijden wad, hzn = hoge zandgronden noord, lvn = laagveen noord, zkn = zeeklei noord, zkm = zeeklei midden, zkz = zeeklei zuid.

	gwt	hzn	lvn	zkn	zkm	zkz
Grasland gangbaar	0	2	5	4	0	0
Grasland beheer	0	3	18	12	0	1
Grasland reservaat	1	6	36	36	1	0
Akker	0	0	1	5	0	0
Totaal	1	11	60	57	1	1

In een meetnet waarin grotendeels door vrijwilligers wordt geïnventariseerd, worden niet alle proefvlakken elk jaar geteld. Er komen proefvlakken bij, er vallen proefvlakken af, of door omstandigheden moet een teller wel eens een jaar overslaan. De dekking is daarom nooit 100%. Figuur 3 toont de dekking van het meetnet in de periode 1996-2013. De dekking is 34%. Als het MKZ-jaar 2001 buiten beschouwing wordt gelaten, dan is de dekking 35%.

Van de 369 betrokken proefvlakken zijn 305 twee of meer jaren onderzocht. Deze proefvlakken dragen het sterkst bij aan de totstandkoming van de indexen.

Figuur 3. Aantallen en leeftijd van proefvlakken in het Weidevogelmeetnet Friesland in de periode 1996-2013. Totaal zijn 369 proefvlakken één of meer jaren onderzocht. In dit overzicht is het MKZ-jaar 2001 ook meegeteld, toen werden slechts 3 proefvlakken geïnventariseerd. Proefvlakken met in de loop der jaren veranderde begrenzingen zijn in dit overzicht eenmaal meegeteld.

3.1.2 MAS-telpunten

Om de WMF-vrijwilligers en andere belangstellenden bekend te maken met MAS-tellingen zijn er vanaf eind 2012 oproepen geplaatst en is door Sovon in eind maart en begin april 2013 een MAS-cursus georganiseerd in Leeuwarden en Sneek. De cursus bestond uit een theorieavond en een praktijkochtend. In totaal hebben eenendertig personen de cursus gevolgd. Van deze cursisten waren er zestien personen nog niet bekend bij het WMF.

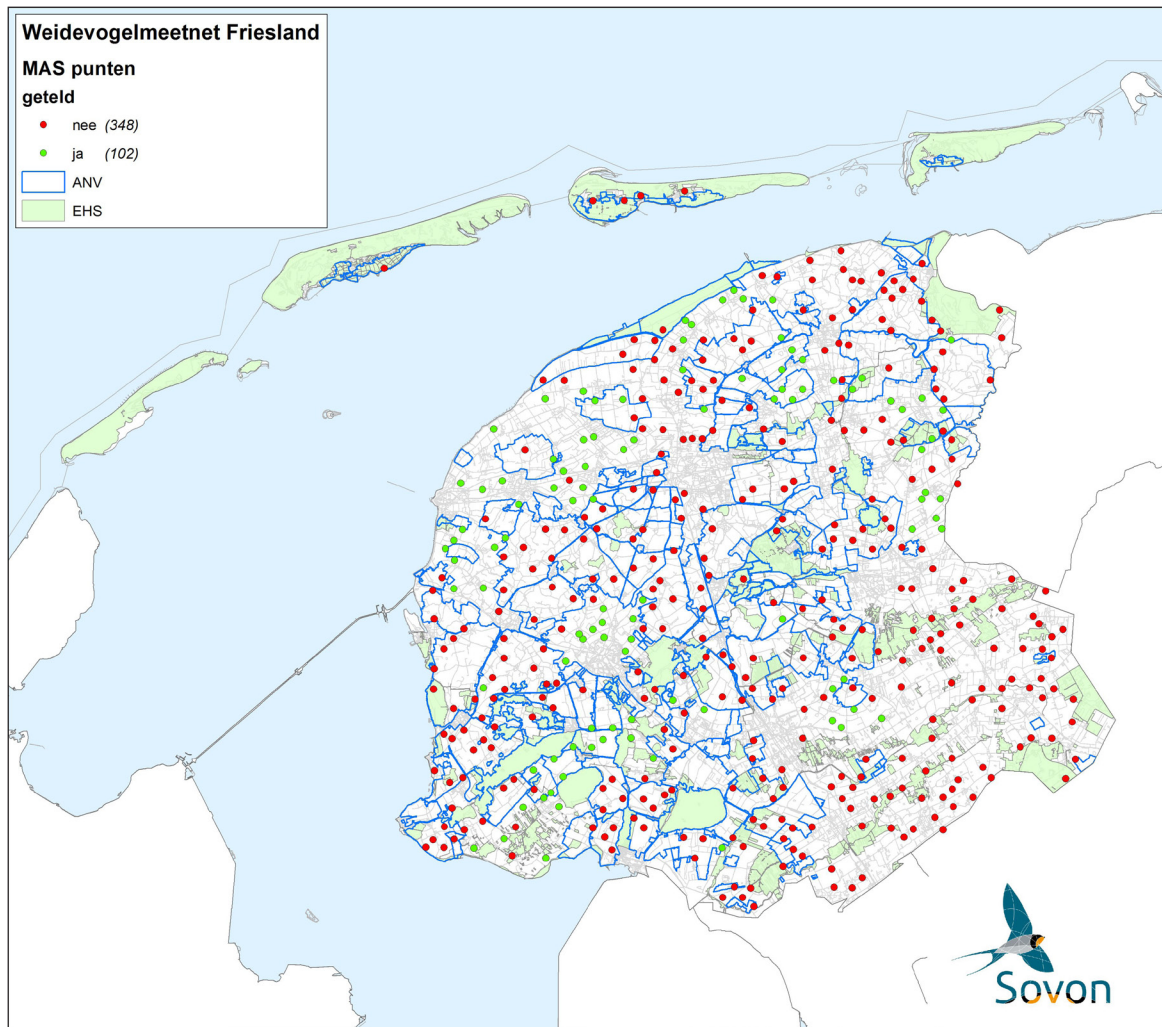
Zeven cursisten hebben in het voorjaar van 2013 in totaal 32 MAS-punten volledig geteld. Acht andere cursisten zijn wel begonnen met tellen, maar konden om diverse redenen niet de volledige vier bezoeken brengen. Om in het startjaar van de Friese MAS-tellingen zoveel mogelijk punten geteld te krijgen zijn aanvullend door professionele medewerkers van Sovon nog 70 punten geteld, waarbij zoveel mogelijk punten binnen agrarisch wit gebied zijn geselecteerd. Het totaal aantal getelde punten bedraagt daarmee 102 punten (zie tabel 4 en figuur 4), met een totale oppervlakte van 2.884 hectare. Hiermee is een start gemaakt om het meetnet gevuld te krijgen, maar om voldoende representatief te zijn zullen er in de toekomst meer punten geteld moeten worden.

3.2 Soorten en aantallen

3.2.1 BMP-proefvlakken

In totaal zijn in 2013 binnen de BMP-proefvlakken van het WMF 20.488 territoria van 103 soorten broedvogels vastgesteld.

In alle 131 proefvlakken (8.943 hectare) zijn de soorten Scholekster, Kievit, Grutto, Wulp en Tureluur geïnventariseerd. Een overzicht van de aantallen en het aandeel (%) proefvlakken waarin deze soorten

Figuur 4. Ligging van de getelde MAS-punten in het Weidevogelmeetnet Friesland in 2013, met verdeling naar getelde en niet-getelde punten. Op de ondergrond zijn het beheersgebied van de collectieven en de ligging van de EHS aangegeven.

Tabel 4. Getelde MAS-punten in 2013, met verdeling naar categorie EHS, EHS/collectief, collectief en agrarisch wit gebied (grasland gangbaar).

Grondsoort	EHS	EHS/collectief	Collectief	Wit gebied	Totaal
Klei	14	3	6	40	63
Veen	4	10	2	4	20
Zand	4	0	1	14	19
Totaal	22	13	9	58	102

zijn vastgesteld is te vinden in tabel 5. In 2013 is van deze soorten de Kievit het meest vastgesteld, gevolgd door Grutto. In 127 van het totaal aantal proefvlakken (8.697 hectare) zijn ook de overige soorten weidevogels geteld. Een overzicht van deze aantallen is te vinden in tabel 6. Tenslotte zijn in 88 proefvlakken (5.572 hectare) alle soorten broedvogels geteld (dus inclusief ervogels). Tabel 7 geeft hiervan een overzicht.

Bijzondere soorten

In totaal zijn 27 soorten van de Rode Lijst van kwetsbare en bedreigde soorten (van Beusekom *et al.* 2005) vastgesteld: Roerdomp, Purperreiger, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Porseleinhoen, Bontbekplevier, Kemphaan, Watersnip, Grutto, Tureluur, Visdief, Zwarte Stern, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Paapje, Snor, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Wielewaal, Huismus, Ringmus en Kneu.

Territoria van Roerdomp waren aanwezig in de Bouwepet bij Gytsjerk (2), de Twijzelermeden bij Twijzel (1), Polder Rohel onder Buitenpost (2), polder Laban Alde Feanen (1), Bouwerspolder bij Terwispel (1), De Ryp bij Aldegea (1), Samenvoeging bij Koudum (1) en Brandemeer bij Oldelamer (2). Binnen de Brandemeer zijn 9 territoria van Purperreiger vastgesteld. Op de Workumerbuitenwaard werd een nest van Smient gevonden en in De Ryp was gedurende het voorjaar een paar aanwezig. Roepende Porseleinhoenen zaten in het oostelijk deel van de Houtwiel (1, totaal in de Houtwiel 7 territoria), de Dulf bij Nij Beets (1) en Brandemeer (1). Van Kempphaan zijn 8 territoria genoteerd: in de Bandpolder bij Lauwersoog (2), Skrins ten oosten van Wommels (1), Hegewiersterfjild bij Harlingen (1), Lange Ripen bij Tijnje (2) en de Dulf bij Nij Beets (2). Een territorium van Paapje was aanwezig in het Hegewiersterfjild. Op diverse plekken waren kleine tot middelgrote kolonies van Kokmeeuw present. Opmerkelijk is de groei

in de kolonie van Skrins met 91 paren in 2012 naar 1.191 in 2013. De grootste kolonie op het Friese vasteland was aanwezig op de Workumerbuitenwaard met 3.895 paren.

Tabel 5. Aantal broedparen (territoria) in 2013 van Scholekster, Kievit, Grutto, Wulp en Tureluur, in alle proefvlakken van het Weidevogelmeetnet Friesland (131 proefvlakken, 8.943 ha, inclusief 4 alarmproefvlakken 246 ha). Ook wordt het percentage proefvlakken vermeld waarin de soort is vastgesteld. Rode Lijstsoorten zijn vet gedrukt.

Soort	Aantal	% proefvlakken
Scholekster	763	86
Kievit	1.753	89
Grutto	1.732	75
Wulp	58	24
Tureluur	911	83

Tabel 6. Aantal broedparen (territoria) in 2013 van overige weidevogels, in proefvlakken van het Weidevogelmeetnet Friesland (127 proefvlakken, 8.697 ha, exclusief 4 alarmproefvlakken). Ook wordt het percentage proefvlakken vermeld waarin de soort is vastgesteld. Rode Lijstsoorten zijn vet gedrukt.

Soort	Aantal	% proefvlakken	Soort	Aantal	% proefvlakken
Knobbelzwaan	61	30	Kempphaan	8	6
Nijlgans	52	30	Watersnip	151	29
Bergeend	188	50	Kokmeeuw	5.907	12
Krakeend	467	79	Visdief	535	10
Wintertaling	32	10	Zwarte Stern	59	2
Wilde Eend	1.133	84	Koekoek	18	13
Zomertaling	49	27	Veldleeuwerik	455	40
Slobeend	346	65	Graspieper	759	76
Kuifeend	377	69	Gele Kwikstaart	359	53
Kwartel	28	10	Witte Kwikstaart	75	32
Waterhoen	34	18	Paapje	1	1
Meerkoet	574	72	Roodborsttapuit	13	4
Kluut	182	13			

3.2.2 MAS-telpunten

Tijdens de MAS-tellingen zijn in totaal 5.707 waarnemingen verzameld van 96 verschillende vogelsoorten en vier soorten zoogdieren. In tabel 8 staan deze aantallen weergegeven. Een waarneming kan (afhankelijk van de broedcode) bestaan uit meerdere individuen, waardoor het aantal getelde exemplaren in werkelijkheid hoger ligt. Een aantal waarnemingen heeft betrekking op zekere of waarschijnlijke doortrekkers en niet op lokale broedvogels (bijvoorbeeld Grote Zilverreiger, Lepelaar, Goudplevier en Tapuit).

De toptien van soorten (vogels en zoogdieren) die het vaakst werden waargenomen bestaat uit Wilde Eend (648), Scholekster (612), Kievit (583), Haas (314), Boerenzwaluw (216), Zwarte Kraai (212), Grutto (210), Spreeuw (199), Gele Kwikstaart (146) en Houtduif (145).

De MAS-tellingen in 2013 kunnen worden gezien als een eerste aanzet om het MAS-meetnet gevuld te krijgen, op dit moment zijn er echter nog te weinig gegevens van telpunten en teljaren om zinvolle

Tabel 7. Aantal broedparen (territoria) in 2013 van overige soorten, in de proefvlakken van het Weidevogelmeetnet Friesland waar alle soorten werden geteld (88 proefvlakken, 5.572 ha). Ook wordt het percentage proefvlakken vermeld waarin de soort is vastgesteld. Rode lijstsoorten zijn vet gedrukt.

Soort	Aantal	% proefvlakken	Soort	Aantal	% proefvlakken
Fuut	33	25	Merel	49	21
Roerdomp	11	9	Zanglijster	16	10
Blauwe Reiger	8	1	Sprinkhaanzanger	42	23
Purperreiger	9	1	Snor	10	7
Kolgans	23	5	Rietzanger	525	71
Grauwe Gans	509	57	Bosrietzanger	50	21
Canadese Gans	59	18	Kleine Karekiet	377	52
Brandgans	52	10	Spotvogel	8	5
Soepgans	3	3	Braamsluiper	4	5
Soepeend	51	13	Grasmus	82	30
Smient	2	2	Tuinfluit	36	15
Tafeleend	9	10	Zwartkop	32	16
Bruine Kiekendief	19	17	Tjiftjaf	62	22
Havik	2	2	Fitis	140	28
Buizerd	10	11	Grauwe Vliegenvanger	5	3
Torenvalk	2	2	Baardman	6	3
Fazant	23	17	Staartmees	1	1
Waterral	15	7	Matkop	2	2
Porseleinhoen	4	3	Pimpelmees	23	13
Kleine Plevier	30	18	Koolmees	41	18
Bontbekplevier	11	3	Boomklever	2	1
Zilvermeeuw	1	1	Boomkruiper	8	2
Noordse Stern	2	1	Wielewaal	1	1
Holenduif	7	6	Gaai	2	1
Houtduif	28	16	Ekster	1	1
Turkse Tortel	4	1	Kauw	2	2
Gierzwaluw	7	1	Zwarte Kraai	22	16
Grote Bonte Specht	7	6	Spreeuw	2	2
Kleine Bonte Specht	1	1	Huismus	7	2
Boerenwaluw	14	6	Ringmus	5	1
Boompieper	12	6	Vink	51	18
Winterkoning	66	27	Groenling	10	5
Heggenmus	8	3	Putter	15	13
Roodborst	10	6	Kneu	35	18
Blauwborst	83	38	Geelgors	4	3
Zwarte Roodstaart	1	1	Rietgors	591	77
Gekraagde Roodstaart	3	3			

analyses uit te kunnen voeren. Om een indruk te geven van de resultaten staat in tabel 9 het totaal aantal (met behulp van de waarneemkans) geschatte territoria per soort binnen alle getelde punten weergegeven (totale oppervlakte 2.884 hectare). Zoals opgemerkt in paragraaf 2.1.2 kunnen er verschillen zijn in de waarneemkansen tussen bouw- en grasland, waardoor de aantallen in tabel 9 met enige voorzichtigheid moeten worden bekeken.

3.3 Ontwikkelingen 1996-2013

Met behulp van indexen worden de aantalsontwikkelingen binnen het meetnet weergegeven voor negen soorten weidevogels (tabel 10 en 11) zoals berekend door het CBS. Een uitleg over het berekenen en gebruik van indexen is te vinden in hoofdstuk 2.2. Als beginjaar voor de index (welke op 100 is gesteld) is het startjaar van het WMF gebruikt (1996), uitzondering betreft Slobeend waarbij 1997 op 100 is gesteld. De bijbehorende trendgrafieken staan in bijlage II.

Tabel 8. Het totaal aantal waarnemingen tijdens de vier telronden van alle vastgestelde vogelsoorten (broedvogels en niet broedvogels) en zoogdieren binnen de 102 getelde MAS-punten (totaal 2.884 ha) in het Weidevogelmeetnet Friesland in 2013.

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
Fuut	1	Kemphaan	16	Grote Lijster	2
Aalscholver	15	Watersnip	2	Rietzanger	33
Grote Zilverreiger	2	Grutto	201	Bosrietzanger	1
Blauwe Reiger	21	Regenwulp	19	Kleine Karekiet	22
Ooievaar	3	Wulp	26	Spotvogel	12
Lepelaar	1	Tureluur	80	Braamsluiper	9
Knobbelzwaan	43	Witgat	1	Grasmus	35
Grauwe Gans	42	Oeverloper	1	Tuinfluit	15
Canadese Gans	7	Kokmeeuw	141	Zwartkop	32
Brandgans	9	Stormmeeuw	35	Tjiftjaf	92
Soepgans	7	Kleine Mantelmeeuw	29	Fitis	22
Nijlgans	24	Zilvermeeuw	3	Pimpelmees	30
Bergeend	91	Visdief	12	Koolmees	50
Smient	6	Holenduif	61	Boomkruiper	12
Krakeend	42	Houtduif	145	Gaai	2
Wintertaling	7	Turkse Tortel	13	Ekster	34
Wilde Eend	648	Gierzwaluw	26	Kauw	91
Soepeend	12	Grote Bonte Specht	10	Roek	32
Zomertaling	1	Veldleeuwerik	17	Zwarte Kraai	212
Slobeend	12	Oeverzwaluw	10	Spreeuw	199
Kuifeend	55	Boerenzwaluw	216	Huismus	101
Bruine Kiekendief	14	Huiszwaluw	57	Ringmus	24
Sperwer	2	Boompieper	3	Vink	72
Buizerd	34	Graspieper	115	Groenling	11
Torenvalk	6	Gele Kwikstaart	146	Putter	27
Boomvalk	2	Witte Kwikstaart	69	Kneu	36
Kwartel	1	Winterkoning	84	Geelgors	2
Fazant	18	Heggenmus	6	Rietgors	33
Waterhoen	5	Blauwborst	7	Haas	314
Meerkoet	123	Zwarte Roodstaart	7	Konijn	1
Scholekster	612	Gekraagde Roodstaart	14	Kat	6
Kleine Plevier	1	Tapuit	5	Ree	25
Goudplevier	1	Merel	75		
Kievit	583	Zanglijster	15		

Tabel 9. Totaal aantal (met behulp van waarneemkans) geschatte territoria (inclusief minimum en maximum schatting) per soort binnen de 102 getelde MAS-punten (totaal 2.884 ha) en waarvan waarneemkans berekend zijn.

Soort	Geschat aantal territoria	Min./max. geschat aantal territoria
Wilde Eend	313	288-343
Kuifeend	50	33-70
Kwartel	3	2-3
Meerkoet	107	94-125
Scholekster	193	176-211
Kievit	124	114-134
Grutto	67	59-78
Tureluur	36	24-54
Holenduif	20	18-24
Houtduif	53	49-61
Veldleeuwerik	13	12-14
Boompieper	2	2-3

Vervolg tabel 9

Soort	Geschat aantal territoria	Min./max. geschat aantal territoria
Graspieper	124	107-148
Gele kwikstaart	225	203-242
Witte kwikstaart	133	107-160
Winterkoning	54	49-64
Blauwborst	19	17-21
Rietzanger	38	31-46
Kleine Karekiet	72	62-87
Grasmus	64	44-95
Tuinfluitier	50	32-80
Fitis	22	19-24
Pimpelmees	100	32-280
Koolmees	65	54-78
Zwarte Kraai	39	31-50
Huisemus	48	42-54
Ringmus	37	22-58
Groenling	7	6-9
Putter	64	49-86
Kneu	50	39-67
Geelgors	6	4-9
Rietgors	41	30-55

Tabel 10. Provinciale indexen van negen weidevogelsoorten in Fryslân in de periode 1996-2013, zie bijlage II voor de grafieken.

Soort	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13
Slobeend	108	100	123	125	111	99	89	71	67	77	79	70	67	76	81	76	91	92
Kuifeend	100	113	110	97	89	94	100	106	90	90	96	93	87	114	106	100	114	96
Scholekster	100	87	70	68	62	59	57	50	46	42	43	31	32	32	32	29	26	25
Kievit	100	94	92	87	77	71	65	75	75	64	73	63	62	55	58	53	57	55
Grutto	100	89	91	85	84	79	75	62	66	58	60	46	50	46	48	48	48	45
Tureluur	100	98	88	77	74	73	71	63	64	62	62	54	58	55	62	59	62	56
Veldleeuwerik	100	110	104	91	100	89	79	67	66	59	56	57	53	48	42	46	44	41
Graspieper	100	86	98	110	112	105	99	87	86	91	82	85	97	91	93	104	101	98
Gele kwikstaart	100	141	66	78	65	64	65	56	79	46	64	125	104	133	157	168	152	198

Tabel 11. Gemiddelde jaarlijkse verandering (lineaire trend) van negen weidevogelsoorten in Fryslân in de periode 1996-2013 en over de laatste 10 jaar. Daarnaast de trendclassificatie van het CBS (++ = sterke toename, + = matige toename, 0 = stabiel, - = matige afname, -- = sterke afname) over beide periodes.

Soort	Jaarlijkse verandering 1996-2013	Trend 1996-2013	Jaarlijkse verandering laatste 10 jaar	Trend laatste 10 jaar
Slobeend	-2,2%	-	2,7%	+
Kuifeend	0,0%	0	1,8%	0
Scholekster	-7,4%	--	-6,3%	-
Kievit	-3,5%	-	-3,4%	-
Grutto	-4,9%	-	-3,5%	-
Tureluur	-3,1%	-	-0,7%	0
Veldleeuwerik	-6,1%	--	-5,0%	-
Graspieper	-0,2%	0	1,9%	+
Gele kwikstaart	4,8%	+	14,5%	++

Over de gehele periode laat de Slobeend een matige afname zien. De soort nam vooral af in de jaren tot 2003, daarna bleven de aantallen redelijk stabiel. In 2012 en 2013 nam de soort weer toe, en over de laatste tien jaren is er nu een matige toename. Ook de Kuifeend doet het in Fryslân over de laatste tien jaren iets beter dan over de gehele periode, maar voor beide periodes is de trend beoordeeld als stabiel.

De Scholekster is van de negen soorten weidevogels het sterkst afgenomen. Zowel over de gehele periode als over de laatste tien jaren is er sprake van een sterke afname. In de jaren 1996 tot en met 2007 was de afname het grootst. Daarna was er in de jaren 2007 tot en met 2010 enige stabilisatie, maar in de laatste drie jaren daalden de aantallen wederom. Bij de Kievit is er in de gehele periode een matige gemiddelde jaarlijkse afname van 3,5%, en over de laatste 10 jaren bedraagt deze 3,4%. Ook bij de Grutto is in beide periodes een matige afname vastgesteld, alhoewel de gemiddelde jaarlijkse afname in de laatste tien jaren (-3,5%) iets minder groot is dan over de gehele periode (-4,9%). Van de 'klassieke steltlopers' laat Tureluur de meest positieve trend zien. Over de gehele periode is er een matige afname, terwijl de trend over de laatste tien jaren stabiel is.

De Veldleeuwerik is sterk achteruitgegaan, maar de gemiddelde jaarlijkse afname over de laatste tien jaren (-5,0%) is ook bij deze soort iets minder sterk dan over de gehele periode (-6,1%). Een soort die

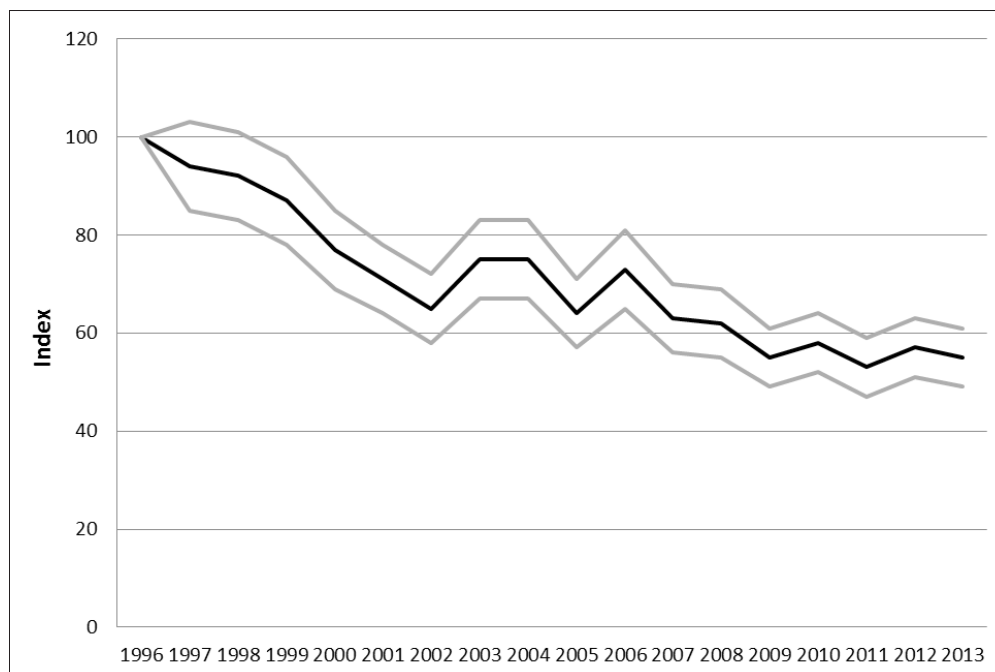
het de laatste jaren beter doet is de Graspieper. De trendbeoordeling over de gehele periode is stabiel, en in de laatste tien jaren is er sprake van een matige toename. De Gele Kwikstaart is sinds 2007 zelfs explosief toegenomen, met een sterke toename over de laatste tien jaren (+14,5%).

3.4 De Kievit

In verband met artikel 6 van de Regeling zoeken, rapen en beschermen van kievitseieren in het kader van de Flora- en Faunawet heeft de Provincie Fryslân het Weidevogelmeetnet Friesland opdracht gegeven de trends van de Kievit jaarlijks adequaat te beschrijven. Hiertoe zijn er vanaf 2006 extra proefvlakken in het meetnet opgenomen in gangbaar gras- en akkerland.

De aantalsontwikkeling staat weergegeven in tabel 10 en 11, en in figuur 5.

Uit de berekeningen van het CBS blijkt dat in de periode 1996 t/m 2013 sprake is van jaarlijks een (significante) matige afname van 3,5%, en in de laatste tien jaren jaarlijks een (significante) matige afname van 3,4% (zie CBS 2005 voor de gehanteerde trendclassificatie). Sinds 2009 lijkt de populatie (met jaarlijkse fluctuaties) nagenoeg stabiel te zijn gebleven.

Figuur 5. Grafiek van de WMF-index (samen met standaardfout) van Kievit binnen de proefvlakken van het WMF in de periode 1996-2013.

Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers BV, Baarn.

CBS, 2005. Naar een nieuwe trendclassificatie. Notitie maart 2005. CBS, Voorburg.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

NIJLAND F., VAN DIJK A.J., JAGER T. & WIEGERSMA J. 1994. Naar een weidevogelmeetnet in Friesland. Werkgroep Weidevogelmonitoring Friesland, Gytsjerk.

NIJLAND F. 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009. Weidevogelmeetnet Friesland, verslagen 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008. WMF, Leeuwarden, publicaties Bureau N.

NIJLAND F. 2009B. Weidevogelmeetnet Friesland; informatie 2009. Stichting Weidevogel Meetnet Friesland. Publicatie Bureau N, Leeuwarden.

PANNEKOEK J. & VAN STRIEN A. 2001. TRIM 3 Manual (TRENDS and INDICES for Monitoring data). Research Paper 0102. CBS, Voorburg.

POSTMA J. 2010. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2009. SOVON-monitoringrapport 2010/03. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

POSTMA J., JAGER K. & VAN STEE A. 2011. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2010. SOVON-monitoringrapport 2011/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

POSTMA J., JAGER K. & OOMEN D. 2012. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2011. Sovon-rapport 2012/46. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

POSTMA J. & JAGER K. 2013. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2012. Sovon-rapport 2013/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ROODBERGEN, M., C. VAN SCHARENBURG, L.L. SOLDAAT, W.A. TEUNISSEN, B. KOKS & M. VAN LEEUWEN, 2011A. Achtergronddocument Meetnet Agrarische Soorten. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ROODBERGEN M., TEUNISSEN W.A., KOKS B., VAN SCHARENBURG C. & POSTMA J. 2011B. Handleiding voor Meetnet Agrarische Soorten. Sovon Vogelonderzoek, Nijmegen.

VAN STRIEN A. & PANNEKOEK J. 1999. Missen is gissen. Ontbrekende tellingen in vogelmeetnetten. Limosa 72: 49-54.

TEUNISSEN W.A. & VAN KLEUNEN A. 2001. Weidevogels inventariseren in cultuurland. Handleiding Nationaal Weidevogelmeetnet. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

TEUNISSEN W.A., SOLDAAT L., VAN VELLER M., WILLEMS F. & VAN STRIEN A.J. 2002. Berekeningen van indexcijfers in het weidevogelmeetnet. SOVON-onderzoeksrapport 02/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Bijlagen

Bijlage I. Tellers in het WMF

Bijlage II. Grafieken van provinciale WMF-indexen volgens het CBS

Bijlage I. Tellers in het WMF

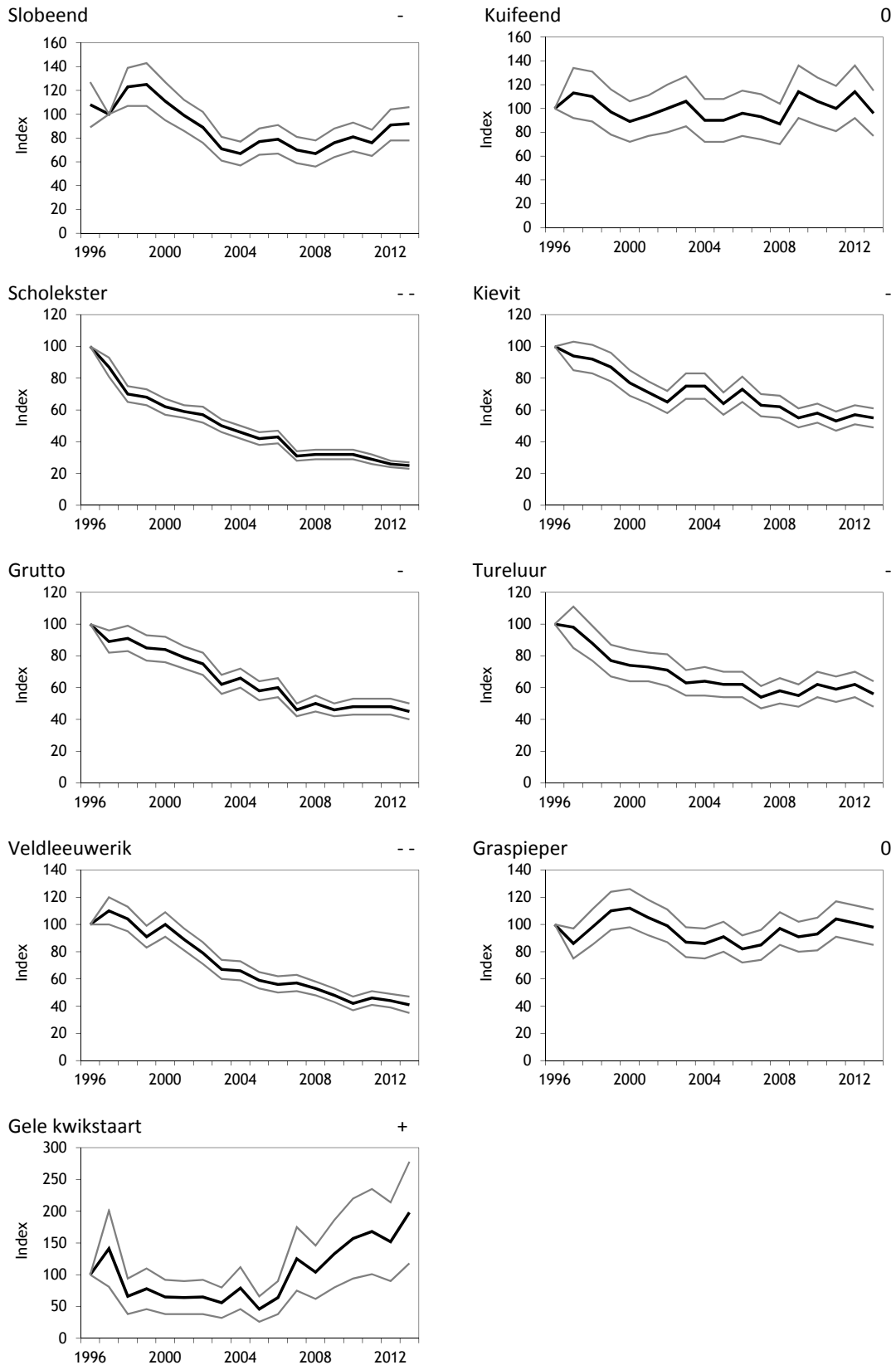
Wij bedanken alle vrijwilligers, die in 2013 één of meer BMP proefvlakken of MAS-telpunten voor het Weidevogelmeetnet Friesland hebben geïnventariseerd. Hopelijk zijn we niemand vergeten.

Ype & Tryntsje Albada, Albert Althuis, Gerard van Assen, Sjoerd Bakker, Henk Betten, Klaas Betten, Jaap Bijl, Klaas van der Bij, Andries Blom, Jan de Boer, J.H. de Boer, Jelle de Boer, Sieds Boersma, Sjouke Boersma, Harry Boon, Piet Braam, W. Brandsma, Klaas Dijkman, Bert Dijkstra, Frens van Dijk, Heine van Dijk, Harm van der Duim, Wineke Evenhuis, Jaap Feddema, Rinnert Foekema, Johnny van der Galiën, Tjeerd Geertsma, Klaas van der Goot, Joop de Graaf, Sytze de Groot, Sjoerdje de Groot, Pier de Haas, Jakob Hanenburg, Lucas Hemrica, Jelle Hibma, Philippus Hingst, Baukje Hoekstra, Eetze Hofman, Meint Hofstra, Tsjepke van der Honing, Marit Houtsma, Jeffrey Huizenga, Klaas Jager, Gerrit Jellema, Gosse Jilderda, Fokke de Jong, Harry de Jong, Hendricus de Jong, Theo de Jong, A. Jonker, D. Jonker, Germ Jonker, Hanneke Jonker, Harry Jonker, Klaas Joustra, Yme Joustra, Jan Kleefstra, Romke Kleefstra, Melis Kleinhuis, Hessel Klijn, F. Koopmans, Henk Koopmans, Ruurd

Koopmans, Jan Koster, Sies Krap, Tjerk Kunst, Jaap Langenbach, Wiebs Leenstra, Berend de Leeuw, Pieter de Leeuw, Klaas Lesman, Arend Leystra, Fré Lichthart, Lies Lockhorst van Overeem, Jan Medenblik, Jan Meijer, Theo Meijer, Jaap Meindersma, Jouke van der Meulen, Teike van Minnen, O.A. Mulder, Age Niemarkt, A.W. Niemarkt, Freek Nijland, Pieter Noordenbos, Gerrit van Norel, Wiebe van Ommen, Arno Paulus, Joeke Paulusma, Lambertus de Ree, Albert Reinstra, Broer Riedstra †, Anne van Scheltinga, Sije Schotanus, P. Schutten, Jappie Seinstra, Bauke Sienema, Annemiek van Stee, Jan Stegeman, Haije Valkema, Anne Terpstra, Evert Terpstra, Sytze Terpstra, Siep van der Veen, Jan Veenstra, Nutte Veenstra, Sander Veenstra, Sip Veenstra, Anne Velstra, O. Verwer, Jouke Vlieger, Herman Vos, A.B. de Vries, Auke de Vries, B.J. de Vries, Freddie de Vries, Johan de Vries, Jan de Vries, Tjalling Walda, Sake van der Werff, Sjouke van der Werff, Harald Wiersma, Lolkje Wijbenga, Jaap van der Wijk, Martin van Wijngaarden, Jochem Wind, Simon de Winter, Albert de Wit, W. Wittermans, Klaas Ykema, Tjibbe Zandstra, Bert Zijlstra, Gauke Zijlstra, Klaas Zoetendal, Jan Zuiderveld.

Bijlage II. Grafieken van provinciale WMF-indexen volgens het CBS

Grafieken van de indexen van negen soorten weidevogels binnen Fryslân in de periode 1996-2013, samen met de standaardfout.

provinsje fryslân
provincie fryslân

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

